

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

KEREITE YA 12

SESOTHO PUO YA LAPENG (HL)

PAMPIRI YA 2 (P2)

PUDUNGWANA 2012

MATSHWAO: 80

NAKO: dihora tse 2½

Pampiri ena e na le maqephe a 23.

DITAELO HO MOHLAHLUWA

1. Bala ditaelo tse hlahellang leqepheng lena ka hloko PELE o qala ho araba dipotso.
2. Se ke wa latella ho bala pampiri yohle. Tadima pele karolo e hlahisang dikahare tsa pampiri leqepheng le latelang, mme o tshwaye dinomoro tsa dipotso tse botsitsweng dibukeng tseo o ithutileng tsona. Ka mora hoba o etse sena, bala dipotso tseo, mme e be o kgetha tseo o ratang ho di araba.
3. Pampiri ena e arotswe DIKAROLO tse THARO, e leng:

KAROLO YA A: Dithothokiso (30)
 KAROLO YA B: Padi/Nobele/Novele (25)
 KAROLO YA C: Tshwantshiso/Terama (25)

4. Araba DIPOTSO tse HLANO kaofela: Tse THARO (3) KAROLONG YA A, e le NNGWE (1) KAROLONG YA B le e le NNGWE (1) KAROLONG YA C ka mokgwa ona:

KAROLONG YA A: DITHOTHOKISO
 DITHOTHOKISO TSEO O ITHUTILENG TSONA – Araba dipotso tse PEDI.
 TSEO O SA ITHUTANG TSONA – Araba e le NNGWE.

KAROLONG YA B: PADI/NOBELE/NOVELE
 Araba potso e le NNGWE.

KAROLONG YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA
 Araba potso e le NNGWE.

5. KGETHO YA DIPOTSO MABAPI LE KAROLO YA B (PADI) LE YA C (TERAMA)

- Araba dipotso tsa padi le terama tseo o ithutileng tsona FEELA.
- Araba POTSO E LE NNGWE E TELELE le E LE NNGWE YA DIPOTSO TSE KGUTSHWANYANE. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA B, o lokela ho araba potso ya dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA C. Haeba o araba potso e telele KAROLONG YA C, o lokela ho araba potso ya dipotso tse kgutshwanyane KAROLONG YA B.

6. Sebedisa lenanenetefatso le leqepheng la 5 ho o thusa ho nnetefatsa kgetho ya hao ya dipotso.

7. BOLELELE BA DIKARABO

- Dipotso tse telele tsa Dithothokiso di lokela ho arajwa ka mantswe a 250–300.
- Dipotso tse telele tsa Padi le Tshwantshiso/Terama di lokela ho arajwa ka mantswe a 400–450.
- Bolelele ba dikarabo tsa dipotso tse kgutshwanyane bo tla laolwa ke kabo ya matshwao. Tsepama potsong, mme o se ke wa tswa lekoteng.

8. Latela ditaelo tse qalong ya karolo ka nngwe ka hloko.
9. Nomora dikarabo tsa hao jwalo ka ha dipotso di nomorilwe pampiring ena ya dipotso.
10. Qala karolo e NNGWE le e NNGWE leqepheng le LETJHA, mme o sehe mola qetellong ya karolo ka nngwe.
11. Ngola ka mongolo o makgethe, mme o balehang.
12. Sebedisa nako ya hao ka mokgwa o latelang:
 - Metsotso e 40 KAROLONG YA A
 - Metsotso e 55 KAROLONG YA B
 - Metsotso e 55 KAROLONG YA C

LEQEPHE LA DIKAHARE

Dintlha tse hlahisitsweng leqepheng lena di tla o thusa ho kgetha dipotso tseo o ratang ho di araba ntle le ho qobelleha hore o bale pampiri yohle.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Dithothokiso tseo mohlalobuwa a ithutileng tsona: Araba dipotso tse PEDI feela ho tsena.

NOMORO YA POTSO	MOFUTA WA POTSO	MATSHWAO	NOMORO YA LEQEPHE
1. Kgutlela hae	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	6
2. Kodyamalla lebitsong la Sello Phokojwe Kobontsho (1941–1992)	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	7
3. Phethelo	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	8
4. O emetseng	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	9

Thothokiso eo mohlalobuwa a sa ithutang yona: Araba potso e le NNGWE ho tse pedi tsena.

5. Jwala, thabisa dihoho	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	10	10
6. Jwala, thabisa dihoho	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	10	11

KAROLO YA B: PADI/NOBELE/NOVELE

Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.

7. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	12
8. <i>Botsang lebitla</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	12
9. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	14
10. <i>Diepollo</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	14
11. <i>Mme</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	16
12. <i>Mme</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	16

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso e le NNGWE feela bukeng eo o ithutileng yona.

13. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	19
14. <i>Seyalemoya</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	19
15. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa potso e telele (ya moqoqo)	25	21
16. <i>Haeso Mafotholeng</i>	Mofuta wa dipotso tse kgutshwane	25	22

LENANENETEFATSO

Sebedisa lenanenetefatso lena ho nnetefatsa hore na efela o arabile dipotso tse hlokehang.

KAROLO YA	DINOMORO TSA DIPOTSO	PALO YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA	TSHWAYA (✓)
A: DITHOTHOKISO (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane (tseo o ithutileng tsona))	1–4	2	
A: DITHOTHOKISO (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane (tseo a sa ithutang tsona))	5–6	1	
B: PADI/NOBELE/NOVELE (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	7–12	1	
C: TSHWANTSHISO/TERAMA (Potso e telele (ya moqoqo) KAPA dipotso tse kgutshwane)	13–16	1	
PALO YOHLE YA DIPOTSO TSE LOKELANG HO ARAJWA.		5	

ELA HLOKO: O tshwanetse hore o be o arabile potso e le NNGWE KAROLONG YA B le potso e le NNGWE KAROLONG YA C tseo e leng mofuta wa potso e telele (ya moqoqo) le mofuta wa dipotso tse kgutshwane dikarolong tse na.

KAROLO YA A: DITHOTHOKISO

Karolong ena o botsitswe dithothokiso tse TSHELETSENG (POTSO YA 1–6). Araba dipotso tse THARO feela karolong ena.

ELA HLOKO:

Kgetha mme o arabe dipotso tse PEDI feela dithothokisong tseo o ithutileng tsona selemong sena (POTSO YA 1 ho isa ho POTSO YA 4); e be o tswela pele ho kgetha le ho araba potso e le NNGWE feela dithothokisong tseo o sa ithutang tsona (POTSO YA 5 kapa POTSO YA 6).

DITHOTHOKISO TSEO O ITHUTILENG TSONA.**POTSO YA 1**

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba potso e e latelang.

Kgutlela hae – PM Ramathe

1	Kgutla hle, kgutla ngwana monna,
2	Boela hae o lebale tsa maoba diqabang,
3	Boela hae o tlohele tsa kgale ditshotleho,
4	Kgutla o kgutlele Kanana fatsheng la dinotshi.
5	Hopola baena morao ho sotleha,
6	Ba hlorile ba hopotse moholo,
7	Hopola lerato la batswadi sebele,
8	Hopola tswele le nyantshitseng ho opa.
9	Tsa tshotlo di hate o di bipe,
10	Ha se tsa hao feela,
11	Ke kobo anela lefatshe bophara.
12	Ditshokelo tsa moya, pelo le mmele.
13	Lebala mehwabadi metopa,
14	Lebala menyepetsi ho rotha,
15	Tlohela ho hlwephetsa mamina,
16	Ditshokelo ha se tsa hao o le mong.
17	Sello sa hao ho hlomola,
18	Sa sisinya maikutlo sa thonkga maqeba,
19	E, o lla o tsetsela nnete.
20	Hoba nnete ke mohalakane.

Sekaseka kamoo sethothokisi se sebedisitseng melathothokiso le kgetho ya mantswa ho bopa moelelo wa thothokiso. Karabo ya hao e be mantswa a 250–300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 2

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Kodiyamalla lebitsong la Sello Phokojwe Kobontsho (1941–1992) – RN Phume

1	Banna basadi ka bana ebang dipaki
2	Bohle ebang nnete dipaki:
3	Sello Phokojwe o robetse boroko
4	Sello Phokojwe o phomotse phomolo.
5	Sello o kgonne o sebeditse dikgomo
6	Kgomo tsa bohadi ba MmaSello.
7	Sello ngwana e motona thaka ntatae,
8	O setse Tlhakwaneng, ke mojalefa.
9	MmaSello ikgothatse
10	Sello o phomotse,
11	Se lle phohomela-dithaba hle mannyeo!
12	Bahlolohadi ba o kgothatse,
13	Ikgothatse mmoho le bona!
14	Ebile sehwei sa makgonthe,
15	Monna wa makgonthe ebile yena:
16	Banna ba a ya ho sala diesola.
17	Bodutu badimong Tlhakwaneng ha bo tsejwe,
18	Ba o eteletse pele baholoholo!
19	Eo e be e le Phokojwe Kobontsho,
20	Eo e be e le Phokojwe sebele;
21	Yena Kobontsho e motsho sebele;
22	E motona, monna wa banna
23	Mohlakwana wa mmapholo a Disema.

- 2.1 Ka phetapheto e fumanwang melathothokisong ya 3 le 4, sethothokisi se leka ho toboketsa mohopolo ofe ka motho enwa ya rokwang? (1)
- 2.2 Ke bonono bofe ba bothothokisi bo fumanwang molathothokisong wa 8? Bonono boo bo sebedisitswe ka sepheo sefe? (2)
- 2.3 Sethothokisi se hlahisa maikutlo afe melathothokisong ya 11, 13 le 18? (2)
- 2.4 Molathothokisong wa 21 ho sebedisitswe poeletsomodumo. Bontsha modumo oo o boeleditsweng. (1)
- 2.5 Ke maikutlo afe a qholotswang ke sehlo sa thothokiso ena? (2)
- 2.6 Akaretsa seo sethothokisi se rokwang ka sona mona ka polelo e le nngwe. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 3

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Phethelo – J Rathebe

- 1 Ke a phethela banabeso,
2 Phoso e tsamaya le mohatisi,
3 Moo ke hlolehileng le ntshwarele,
4 Hoba e kgotjwa e le maotomane.
- 5 Ke a phethela jwale,
6 Ha o phahlollotswe bukeng,
7 Lesiba ke leo kgwaritsang ka nna,
8 O se mpehe merwalo ya leshano.
- 9 Ke a phethela,
10 O se supe phoso o sa lokise,
11 O rarolle qaka le nna.
- 12 Ke a phethela,
13 Teboho ho mme motswadi,
14 Setswala Adelina le Mathapelo,
15 Lebohang le Moeketsi metetesuwa,
16 Mpatle o tla mphumana.
- 17 Ke a phethela,
18 Teboho ho Maphalla seroki,
19 Wa ho mpotsa potso sebakana,
20 Hore ke botse mang taba di le tjee,
21 Botsang lebitla mabewana.
- 22 Ke a phethela,
23 Lefatshe ke la Jehova le tsohle
24 Tse ho lona.

- 3.1 Sethothokisi se qala ditemanathothokiso ka mantswe a tshwanang. See re se bitsa eng? Bohlokwa ba sona thothokisong ke bofe? (2)
- 3.2 Moelelo o jerweng ke maele ana, '*e kgotjwa e le maotomane*' o amana jwang le temanathothokiso ya pele? (2)
- 3.3 Qolla molathothokiso o nang le enjambamente/molatswelli/pholletso, mme o be o bolele bohlokwa ba yona thothokisong. (2)
- 3.4 Sethothokisi se re lemosang bophelong ka melathothokiso ya 10 le 11? (2)
- 3.5 Akaretsa thothokiso ena ka polelo e le nngwe e fupereng dikateng/dikahare tsa yona. (2)

[10]**KAPA**

POTSO YA 4

Bala qotso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

O emetseng – TJ Mahapa

- 1 Hantlente molato keng sephoqo towe,
2 Ha o dutse lapeng o ahlame,
3 Tlasa bethe e le lao sa hao,
4 Ha thunya se lla se kgabola?
- 5 Tjhaba ke sela se a itseka,
6 Ntwa se e lata letailane,
7 Se re: "Ha e boye Afrika, ha e boye",
8 Wena o ahlame tlong phauphau towe.
- 9 O emetseng semaumau towe?
10 Ha basadi ba tswile ba lwana,
11 Wena o ahlame tlong o a phoqosela,
12 Hantlente molato keng ntjamme?
- 13 Hela, nkahlama phaphama,
14 Tadima ba masea bana ke bane,
15 Ba a lwana ba a itseka,
16 Wena o emetseng?
- 17 Hela, tsheremoloha wena, tsoha,
18 Ikise o yo lwana nkahlama,
19 Afrikeng e ntjha le wena o be le seabo,
20 Kapa o emetseng?

- 4.1 Bolela hore thothokiso ena ke ya mofuta ofe. Tshehetsa karabo ya hao. (2)
- 4.2 Melathothokisong ya 3 le 5 ho siilwe sehlongwapele sa mantswa a itseng. Sebetsa see se bitswa eng? Bohlokwa ba ho se sebedisa ke bofe? (2)
- 4.3 Ke mantswa afe thothokisong a bontshang phoqo kapa nyefolo ya motho ya sa batleng ho iketsetsa letho? Fana ka lentse le le leng feela. (1)
- 4.4 Bokgabo/Lekgetha le sebedisitsweng pheletsong ya molathothokiso wa 12 le bitswang? (1)
- 4.5 Akaretsa ka mantswa a hao mohopolo wa sehlooho o jerweng/fuperweng ke temanathothokiso ya 2. (2)
- 4.6 Hlalosa maikutlo a qholotswang ke sehalo sa thothokiso ena. (2)

[10]**KAPA**

THOTHOKISO EO O SA ITHUTANG YONA.**ELA HLOKO:**

Kgetha mme o arabe POTSO YA 5 kapa POTSO YA 6. O se arabe dipotso tsena ka bobedi.

POTSO YA 5

Bala thothokiso ena ka hloko, e be o araba potso e e latelang.

Jwala, thabisa dihoho – AOT Mosese

- 1 A na bua Mora Motho a re:
- 2 "Ke nna sefate sa nnete sa morara"
- 3 Tholwaneng ya morara Veine ya rotha
- 4 Ho paka mohlang a Hae madi a rothang
- 5 Sefapanong, fateng seo sa morara.
- 6 Tlhomphe e kae kajeno mora motho?
- 7 Teboho e kae jwale moradia motho?
- 8 Ha o nwa morara leme le rara
- 9 Hlooho e kebesela sa tsebe'a fariki,
- 10 Kelello e ile difariking batho.
- 11 Ntjheme yena o fetotse lewa o re:
- 12 "Mabele ona ke thabisa dihoho."
- 13 O bona tlhalefo le thabo botahweng,
- 14 Ha o nwa o kwenya fu la hao,
- 15 O silafatsa sejo sa sehoholo.

Sekaseka thothokiso ena ka ho qoqa ka makgabane/bonono/dihlomo/dibetsa/bokgabo ba bothothokisi boo sethothokisi se bo sebedisitseng thothokisong ena, mme o be o totobatse bohlokwa ba makgabane ao. Karabo ya hao e be mantswa a 250–300.

[10]**KAPA**

POTSO YA 6

Araba POTSO YA 6 haeba o sa ka wa araba POTSO YA 5 e ka hodimo.

Bala thothokiso ena ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang.

Jwala, thabisa dihoho – AOT Mosese

- 1 A na bua Mora Motho a re:
- 2 "Ke nna sefate sa nnete sa morara"
- 3 Tholwaneng ya morara Veine ya rotha
- 4 Ho paka mohlang a Hae madi a rothang
- 5 Sefapanong, fateng seo sa morara.
- 6 Tlhompho e kae kajeno mora motho?
- 7 Teboho e kae jwale moradia motho?
- 8 Ha o nwa morara leme le rara
- 9 Hlooho e kebesela sa tsebe'a fariki,
- 10 Kelello e ile difariking batho.
- 11 Ntjheme yena o fetotse lewa o re:
- 12 "Mabele ona ke thabisa dihoho."
- 13 O bona tlhalefo le thabo botahweng,
- 14 Ha o nwa o kwenya fu la hao,
- 15 O silafatsa sejo sa seholoholo.

- 6.1 Thothokiso ee ke ya mofuta ofe? Tshehetsa ka lebaka. (2)
 - 6.2 Maikutlo a hlahiswang ke temanathothokiso ya 2 ke afe? (2)
 - 6.3 Qolla mola oo ho wona ho sebedisitsweng molatswelli/molamotjetje/pholletso/enjambamente, mme o be o bolele bohlokwa ba yona thothokisong. (2)
 - 6.4 Akaretsa se bolelwang ke melathothokiso ya 11–13. (2)
 - 6.5 Hlalosa kganyetsano/tatolano e hlahiswang ke molathothokiso wa 14 ha o bapiswa le melathothokiso ya 11–13. (2)
- [10]**

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA A: 30

KAROLO YA B: PADI/NOBELE/NOVELE

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona karolong ena.

Kgetha mme o arabe potso e le nngwe FEELA, ya mofuta wa **potso e telele** (ya moqoqo) kapa ya **dipotso tse kgutshwanyane**.

HOPOLA: Ha o araba potso e telele (ya moqoqo) KAROLONG YA B, o tlameha ho araba dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA C.

POTSO YA 7: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla

Hangata sehlooho sa sengolwa se re senolela dikahare/difuperweng tsa sona. Dumellana le polelo ena ka ho itshetleha ka sehlooho le dikahare/difuperweng tsa sengolwa sena, **Botsang Lebitla**. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 8: BOTSANG LEBITLA – KPD Maphalla****QOTSO YA 1**

Bala qotso ena e latelang, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima qotso le bukeng yohle.

Dikolo di kwetswe, mme bana ba bang ba etela beng ka bona. Tsekiso le Dibakiso ba etela habo mmabona. Ho thwe Tsietsi a sale hore ho tle ho nne ho be le motho lapeng, ntlo e se ke ya sala feela. Ena taba Tsietsi o se a e tlwaetse.

Ka Labobedi Kotsi Molapo a tloha lapeng ka leeto la mosebetsi le neng le tla nka beke. A tsebisa mohatsae hore a mo lebele ka Mantaha wa beke e latelang.

E ne e le hoseng ha Mmadibakiso a roma Tsietsi selakgeng ho ya reka nama e monate haholo. Ha hla ha thwe a kgethelwe e ntle haholo. Mmadibakiso a bolela ha a sa ya mosebetsing ka baka la ho se phele hantle mmeleng. A fuwa lengolo. A hla a lauwa ka thata hore a le fe mang.

Tsietsi a hla a potlaka, jwalo ka ha e ne e le tlwaelo ya hae ho potlaka ha a ne a ronngwe. Selakga se ne se se hole, mme a ikisa a finyella.

"Mme o itse le hle le nkgethele nama e ntle haholo," ke Tsietsi eo ha a fihla ho morekisi ka selakgeng. "O mphile le lengolo lena." Tsietsi a le ntsha, a le beha tafoleng. Mosadi ya rekisang a le nka, a le bala. O le balla ka pelong, empa o ntse a bebenya melomo.

8.1 Bolela lebitso la mosadi ya sebetsang selakgeng, ya neng a ngoletswe lengolo. (1)

8.2 Hobaneng ha Tsietsi yena a ne a sa tsamaya le bana ba bang? (1)

- 8.3 Ho ya ka qotso ena, Mmadibakiso o laela hore a fuwe nama e ntle haholo. Hobaneng a realo? (2)
- 8.4 Moruti wa kereke eo ba ha Kotsi ba neng ba kereka ho yona ke mang? (1)
- 8.5 Mmadibakiso le motswallae ya mo ngolletseng ke diyathoteng di bapile. Hlakisa taba ena ka ntlha tse pedi o itshetlehile diketsahalong tsa padi. (2)
- 8.6 Tsietsi o ne a makatswa ke hore ha a batla ho buisana le moruti Moshebi o a hanelwa. Ka mantswe a hao, a ko hlalose se neng se hlile se mo makatsa tabeng ena. (2)
- 8.7 Ntwa e pakeng tsa Kotsi le Tsietsi ke mofuta ofe wa kgohlano? Tiisa karabo ya hao ka lebaka. (2)
- 8.8 Moruti Moshebi ke motho wa semelo se jwang ho ya ka seo a se etsang pading? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 8.9 Mmadibakiso o ne a sa utlwane a bile a hloile Mmapulane. Hlalosa sesosa sa lehloyo lena la hae. (2)

QOTSO YA 2

Ho utlwahala hore ha Tsietsi a ntse a le moo lebothong, ntho eo a neng a e labalabela e ne e le ho ya bona mosadimoholo Mmantsoteng, le ho ya botsa rangwanae le ba lelapa la hae hore hobaneng ba mo phedisitse ka leshano ka nako e telele.

E ne e le Moqebelo mantsiboya ha Tsietsi a thoba kampong ya lebotho, a ipha dimenyane. O ne a se a le maqiti, a se a tonne mahlo, a tseba hona le hwane. A tlola diterata, a kena merung, a tshola tlhako morong. O ne a ntse a apere diaparo tsa lebotho, a bile a le sethunya sa hae lephakong. O ne a rupelletswe ho sebedisa ntho ena ke ditsebi tsa yona. Ha ba ne ba se bolela ba ne ba re:

Serope sa kgoho, serope sa tshepe,
Serope sena ka molomo se tshwela malakabe;
Ntho ena e se e ketotse makanyane;
Dilalome ho se ho wele tse mmalwa, tsa ketoha;
Ntho ena ke peipi ya tshepe e hlatsa dihele,
Radikgoka o phaphama a se a tshetse Jorotane.

Tsietsi o ile a leba Sekgutlong. O ile a leba lebitleng labo. O ne a se a le tseba. O ile a boela a le tadima a phuthile matsoho. Kajeno bakeng sa ho seka meokgo, a utlwa a kenelwa ke kgalefo. Ntho e nngwe eo ba neng ba ithutile yona kwana kampong ke kgalefo.

- 8.10 Lebitla le ile la qholotsa maikutlo afe ho Tsietsi ha a le bona kgetlo la bobedi? (2)
- 8.11 Akaretsa se ileng sa etsahala ka Tsietsi kgetlo la pele ha nkgono Mmantsoteng a ne a mo jwetsa hore a ilo botsa lebitla. (1)
- 8.12 Ka mantswe a hao a ko hlakise maele a Sesotho e reng, '*bitsolebe ke seromo*' o itshetlehile ka lebitso la Kotsi. (2)

- 8.13 Bapisa dikgarebe tseo Tsietsi a kileng a utlwana le tsona o ipapisitse ka semelo sa tsona. (2)
- 8.14 Ha e ne e le wena o iphumana o le maemong a tshwanang le a Tsietsi a ho jellwa mafa le ditshwanelo tsa hao ka sehloho, o ne o tla etsa jwang? Hobaneng o ne o tla etsa seo? (2)

[25]

KAPA**POTSO YA 9: DIEPOLLO – Tsepo Seema**

Hangata sehlooho sa sengolwa se re senolela dikahare/difuperweng tsa sona. Dumellana le polelo ena ka ho itshetleha ka sehlooho le dikahare/difuperweng tsa sengolwa sena, **Diepollo**. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400–450.

[25]

KAPA**POTSO YA 10: DIEPOLLO – Tsepo Seema****QOTSO YA 1**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse thehilweng hodima qotso le bukeng yohle.

Ha ke tsebe. O ne a mpoelle hore ha habo ke Peka ya Mmadihotetso. Ho fihlela lena le hodimo, ha ke so bone e mong wa ba habo a tlo mmona.

"Ke kopa o nketsetse molemo o ba bitse, ba tlo mmona."

Peka. Ha ho potang, ke ne ke tshwanetse ho ba fumana, ha eba ke yona tsela ya ho thusa Mmamolete. Ke ile ka rera ho ya Peka. Ka kopa matsatsi a phomolo mosebetsing. Ha nako ya ho tsamaya e fihla, ka kena beseng e yang Maputswe ka theoha Peka.

Hang ha ke fihla boemelabese ka utlwa ke nyorilwe, yaba ke kena lebenkeleng ho batla senomaphodi. Ho na le ngwanana ya neng a sebetsa ka lebenkeleng, eo ke ileng ka mo tshwantsha. Le yena o ne a maketse ka tsela eo ke mo kentseng mahlo ka yona.

"O se ke wa makala ausi, ke o tshwantsha le motho e mong eo ke mo tsebang."

"Ke tswana le mang?"

"Le titjhere Mahanke."

A sisinya hlooho ka botswa bohle boo a nang le bona. Empa le ha ho ka thwe batho ba a tswana, enwa yena e ne e le Mahanke a ja a kwenya.

"E le hore wena o mang?"

- 10.1 Fana ka lebitso la mophetwa ya reng, Mmamolete o kile a mmolella hore ha habo ke Peka. (1)

- 10.2 Mophetwa enwa eo o mmoletseng potsong e ka hodimo ho 10.1 o amana jwang le Mmamolete? (1)
- 10.3 Mohlankana wa Pontsho o ne a sebetsa mosebetsi ofe? (1)
- 10.4 Sesotho se re '*kgalapa di a buseletsana*' kapa '*fa o fa fi*'. Tiisa maele ana o ikamahantse le bophelo ba Diepollo le Mmamolete. (2)
- 10.5 Ka mantswe a hao hlakisa se neng se qabola boMotshewa kamanong ya Raitlhwana le Dibakiso. (2)
- 10.6 Ka mantswe a hao, a ko hlalose hore Dikengkeng ke mophetwa wa boitshwaro bo jwang? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 10.7 Hlalosa semelo sa Mmannabi le Matshidiso, mme o be o tshehetse karabo ya hao. (2)

QOTSO YA 2

"Ke kopa o bale lengolo leo ke o fileng lona, ha o qetile o tle ka sekolong. Hona kajeno."

Lengolo la teng le ne le baleha tjena:

Diepollo moratuwa

Ke kopa o ntshwarele ha ke sa o tsebisa nako e sa le teng. Ha ho na moputso wa letho o tlišwang ke ho bua leshano, ke ne ke se na ho ikgethela. Empa ke ne ke tshwanetse ho fetola lebitso la ka ha ke fihla mona Lesotho, bakeng sa ho sireletsa sa bohlokwa ka ho fetisisa ho nna, mme kgetlong lena ho nna le wena – bophelo ba ka. Lebitso leo ke le filweng ke mme le ntate ke Zeblon Ramokgopa. Ke tlositswe ke dipolotiki haeso, ke tšile mona ke balehela ho bolawa. Ke ka lebaka lena mapolesa a *special branch* a ntseng a mpatla. Etsa bonnete ba hore o tjhesa lengolo lena ha o qeta ho le bala.

O se ke wa makala hore na hobaneng ha ke bolella wena nnete. Ke hobane ke o rata, mme le wena o a tseba hore lerato la ka ho wena le feta dithaba tsa naha ya heno. Diepollo, ke o rata sehlanasethota. Ke kopa o tle ka sekolong pele ke balehela Marquard – Moemaneng.

Wa tsena

E Ramokgopa

- 10.8 Lebitso la Zeblon Ramokgopa la boikgakanyo ke mang? Hobaneng ha a ne a fetotse lebitso la hae? (2)
- 10.9 Zeblon o tlositswe ke eng naheng ya habo? (1)
- 10.10 Mme wa Diepollo o balehile Mahlwenyeng hobane a ne a sa batle ho kenelwa ke rangwane wa Diepollo, Leemisa. Ha o ne o le Diepollo na o ne o tla hloya rangwanao ka mora ho sibolla sephiri see? Tshehetsa karabo ya hao o itshetlehile ka dikahare tsa buka. (2)

- 10.11 Ke ketsahalo efe e soto e kileng ya hlahela Diepollo ka mora hore a fumane lengolo le tswang ho Zeblon? (2)
- 10.12 Diepollo o kena lenyalong leo a nang le ponelopele e lerootho ho lona. Ke ketsahalo efe e ileng ya hla ya totobala lenyalo le sa qala feela hore mathata a tla ba teng? (2)
- 10.13 Ka mantswe a hao a ko hlakise maele a Sesotho a reng, '*bitsolebe ke seromo*' o itshetlehile ka lebitso la Diepollo. (2)
- 10.14 Ha e ne e le wena, mme o hlokomela hore mmao ha a a ka a tsebisa mang kapa mang hore o na le ngwana o ne o tla ikutiwa jwang? Hlalosa. (2)

[25]

KAPA**POTSO YA 11: MME – NP Maake**

Hangata sehlooho sa sengolwa se re senolela dikahare/difuperweng tsa sona. Dumellana le polelo ena ka ho itshetleha ka sehlooho le dikahare/difuperweng tsa sengolwa sena, **Mme**. Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400–450.

[25]

KAPA**POTSO YA 12: MME – NP Maake****QOTSO YA 1**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang tse thehilweng hodima qotso le bukeng yohle.

Ba qalella ho ja. Dijo le ha e ne e se dimenyemenye, empa di ye di be mathemalodi ha di fumane motho ya tsoho le letle pitseng. Mmateboho o ne a phehile papa, moro wa tamati le eiye, thepe, le nama ya kgomo, empa kamoo a neng a di phehile kateng, di ne di dutlisa mathe. Letsoho, moradi wa Makgolokwe, o ne a hlile a na le lona. Ke re le mohla a phehileng lephotho, le futswellwa ka mafi, ho ne ho se ya sa kopeng hape lapeng mona. Ke re le bona bohobe bona o ne a bo duba hantle, a bo lomose, mme ere ha a se a bo tshola le mokopu, nama, moroho, a tswakatswakile le tse ding, o ne o ka ja sa mpanaphatloha.

Moeti wa rona a hla a ja sa mpanaphatloha, a sa bue le ho bua. Ha hla ha ipaka hore lephako le ne le se le lla ho mosadi wa Modimo. Eta tsa hae le tsona di paka hore tsela o e phaotse. Ka baka la pula, lerole le ne le se le kopane le mobu, di batla di eba diretsana. Ba ja ho se ya buang, ho lla mohlahare feela. Kettlele eo Mmateboho a neng a qeta ho e atametsa bohareng ba leifo, e se e qala ho bina, e qalla fatshe, mme mmimo wa yona o ntse o nyoloha hanyenyane ho paka hore e kgora mollo, ho se hokae eka etsa tee kapa kofi, matshwafo a futhumala.

- 12.1 Moeti enwa ya jang le Mmateboho ke mang? (1)
- 12.2 Bolela lebaka le behang moeti enwa ha Mmateboho. (1)

- 12.3 Moeti enwa ha a tla fihla ha Mmateboho o ne a tswa kae? (1)
- 12.4 Monna wa Diseko, Lesole, o ne a sebetsa mosebetsi ofe? (1)
- 12.5 Ke eng e neng e thabisa Masesi ha a utlwa hore Mme o hlokahetse? (1)
- 12.6 Mme o bipa/pata seo a tlileng ka sona ha Mmateboho. Hobaneng a ile a etsa jwalo? (2)
- 12.7 Ka mantswe a hao, a ko hlalose maikutlo a setjhaba sa Sebokeng ka lelapa la Diseko? (2)
- 12.8 Hlalosa ketsahalo e seng ntle e ileng ya thunthetsa semelo se setle sa Mme. (2)
- 12.9 Hlalosa moya oo Bafokeng ba tlileng ka wona ha Thollo nakong ya lefu la Mme. (2)

QOTSO YA 2

Mofokeng ke motho ya ileng a tla Kgauteng ka mosebetsi. Hae Matatiele kwana o ne a sebetsa femeng e nngwe ya peterolo. O sebeditse moo ha esale a tlohela sekolo ka baka la ho hlokahala ha ntatae, eo le yena a neng a sebetsa moo. Ka baka la hobane e le yena ngwana moshemane wa matsibolo ka lapeng, a tlameha ho tlohela sekolo, hore a thuse mmae ho hodisa ba mo hlahlamang. O ne a sebetse lemo tse ngata, a ba a nyalla hona femeng eo. Tsa lenyalo la hae la pele re ke ke ra di bolela, hoba ha re di tsebe hantle. Seo re se tsebang ke hore ha feme eo e tloha moo, e tliilo hlomela ka mona ka Lekwa, motseng wa Vereeniging, makgowa a ile a kopa hore a falle le feme, hobane e ne e se e le yena motshepuwa e moholo moo femeng.

O qetile nako e ka etsang lemo tse pedi a dula kampong ya banna. Bongata ba banna ba dulang moo bo ne bo sebetsa merafong ya kgauta. Ha nngwe kapa habedi ka selemo o ne a orohela lapeng, a ilo bona mme motswadi wa hae le bana babo bao a neng a ntse a ba romella tjhelete.

- 12.10 Lenyalo la Mofokeng le Dikeledi, le batlile le nyopa. Hlakisa ketsahalo e ileng ya etswa ke Dikeledi letsatsi pele ho lenyalo leo e batlileng e nyopisa lenyalo leo. (2)
- 12.11 Thollo le Mmateboho ba phela tikolohong efe?
(Kgetha karabo e nepahetseng ho tsena, mme o ngole feela tlhaku e lebaneng le karabo e nepahetseng.)
- A Mahaeng
B Ditoropong
C Difemeng
D Dihosetele (1)
- 12.12 Ho ya ka diketsahalo tsa pale ee, ke eng e entseng hore Diseko a hlanohela mohopolo wa hae wa ho tjhesa ditshwantsho tsa Mme? (2)

- 12.13 Ke phetoho efe e hlahellang semelong sa Diseko ka mora lefu la Mme, e neng e le siyo pele? (2)
- 12.14 Ketsahalo ee ya hore Thollo a thole feela ha Bafokeng ba Matatiele ba hlekefetsa mohatsae na e ne e lokile? Tshehetsa karabo ya hao. (3)
- 12.15 Thollo o ile a romela metswalle ya hae ho ya mo nyalla Dikeledi. Ho ya ka tihadimo ya bophelo ba Basotho, na see se ne se nepahetse, haholoholo ha re sheba mokgwa oo lenyalo la Sesotho le neng le tsamaiswa ka wona? Tshehetsa karabo ya hao. (2)

[25]**MATSHWAO OHLE A KAROLO YA B: 25**

KAROLO YA C: TSHWANTSHISO/TERAMA

Araba potso ya buka eo o ithutileng yona feela karolong ena.

Ha o arabile potso ya moqoqo KAROLONG YA B, araba dipotso tse kgutshwanyane karolong ena. Ha o arabile dipotso tse kgutshwane KAROLONG YA B, araba ya moqoqo jwale.

POTSO YA 13: SEYALEMOYA – RH Moeketsi**Ha se boya ba ntja**

Mefuta e fapaneng ya dibapadi e na le seabo se seholo ntshetsopeleng ya tshwantshiso/terama. O ikamahantse ka diketsahalo tsa tshwantshiso/terama ena, 'Ha se boya ba ntja', sekaseka/manolla kamoo mongodi a re senolelang dibapadi tsena tse latelang:

- Moetapele/sebapadi sa sehlooho
- Mohanyetsi
- Mothusi/mofapanyi/moferekanyi/phepheletsane/hlohleletsane

Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswe a ka bang 400–450.

[25]**KAPA****POTSO YA 14: SEYALEMOYA – RH Moeketsi****Bohloko ba ka****QOTSO YA 1**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang tse thehilweng hodima qotso le bukeng yohle.

DINEO:	Ke mo kwahetse he, ke mpa ke makalla ho fetoha hona ha hao hoo ke sa ho tlwaelang. Na ha o a thabela ngwana?
TEBOHO:	Thola mosadi towe hobane ena ke yona karohano ya Maroma le Mafora! Ngwana enwa ha se wa ka!
DINEO:	O reng na abuti Teboho? Na o ikutlwa hantle hore o reng? Na tsebe tsa ka di ...
TEBOHO:	Tsebe tsa hao di utlwa hantle!
DINEO:	O a swaswa ke a tseba! Le kgale! Ha se nnete!
TEBOHO:	E, le jwale ha se nnete hore ke wa ka! Mme ke a pheta ke re nna le wena, ha ho moo re sa tla kopana teng, ke phetho!

DINEO: Ee, bo! Butle abuti. Ke re le kgale! Ke a hana! Ha ke a utlwa hantle. Abuti Teboho! Ha se wena ya ka tjhong jwalo! Ha se wena ya ka ntshiyang le ngwana e le wa hao! Le kgale bo!

TEBOHO: Sala hantle Dineo! Mme o se hlole o lora bitso la ka le ka mohla. Sala!

DINEO: Abuti Teboho! ... Abuti Teboho, na o tiile! ... Kgutla! Kgutla bo! A ko kgutle bo re a o hloka ... O ile! ... O ile ... E, o ile ka nnete ... O ile ... Jo basadi, le ngwana a ba a lla. Thola ...

- 14.1 Dibapadi tsena tse pedi di buisana ka eng? (1)
- 14.2 Dibapadi tsena di ne di le hokae? (1)
- 14.3 Ke eng eo Teboho a ileng a e etsa e ileng ya makatsa Dineo nakong eo a mmontshang ngwana? (1)
- 14.4 Hlalosa se etsahalang puisanong ena ka polelo e le nngwe feela. (1)
- 14.5 Bolela mofuta wa kgohlano e hlahellang temeng ena, o be o e hlalose ka polelo e le nngwe feela. (2)
- 14.6 Ho ya ka ditaba tsa tshwantshiso/terama ee, na ho na le bopaki ba seo Teboho a qosang Dineo ka sona? Hlalosa. (2)
- 14.7 Hlalosa semelo sa Teboho o ipapisitse ka diketsahalo tsa terama ena. (2)

QOTSO YA 2

PULENG: A ko ntokolle ke tsamaye hle abuti Thabo ha eba o qetile seo o neng o mpitseditse sona.

THABO: Ke a o lokolla Puleng, empa ke batla re fihle qetong e tjhabileng ... ke a o rata hle ngwana batho ... A ko ntshware ka ditsebe he. Hei! ka boela ka utlwa ntho yane hape banna!

PULENG: Empa keng ntho ena ya hao eo o mpatelang yona?

THABO: Ke ntho e mona e batang po! e fumanwang direng. Ho fetoha hona ha hao ho sa tlwaelehang ke ho utlwa molomong wa hao Puleng.

PULENG: He! o a mmakatsa nna, batho ba tla reng ha ba bona re mamarelane moo re sunana?

THABO: Ka mantswe a mang o tshaba batho Puleng? Ha e le nna yena ha o ntsotelle ho hang. Wa thola tjee ke ntse ke botsa bo, Puleng? Ke a o botsa!

PULENG: Hei basadi! Ekaba ke tla o kgotsofatsa ha ke reng? Ke itse ke bosiu o ntokolle abuti Thabo hle!

THABO: Ho lokile. Tsamaya Puleng, ke a o lokolla ... Tsamaya hobane o mpontshitse hore ke itshetlehile ka seolo se se nang bohlwa.

- 14.8 Tse etsahalang pakeng tsa Puleng le Thabo, di ka tshwantshwa le tse etsahalang pakeng tsa Dineo le Teboho empa ka mokgwa o sa tshwaneng hantle. Hlakisa taba tsena. (2)
- 14.9 Ke molemo ofe o unwang/fumanwang ke Thabo le Dineo bomadimabeng bo ba hlahetseng? (2)
- 14.10 Ka mantswa a hao akaretsa kamoo sehlooho sa tshwantshiso/terama ena, 'Bohloko ba ka' se amanang le ditaba tsa tshwantshiso/terama kateng. (2)
- 14.11 Ke sefe se bolelwang ke Thabo ha a re o a bona o itshetlehile ka seolo se se nang bohlwa? (2)
- 14.12 Ho na le moo ho hlahellang ketsahalo ya ho hloka botshepehi pakeng tsa Thabo le Puleng. Ke mang hara bona ka bobedi ya hlokileng botshepehi. Sena o se entse ka ho etsa eng? (2)
- 14.13 O hopola hore tshwantshisong/terameng ee mookotaba ke ofe, mme mongodi o re senolela wona ketsahalong efe? (3)
- 14.14 Ho ya ka wena ke efe ketsahalo e lebisang tharollong tshwantshisong/terameng ee? (2)
[25]

KAPA

POTSO YA 15: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki

Mefuta e fapaneng ya dibapadi e na le seabo se seholo ntshetsopeleng ya tshwantshiso/terama. O ikamahantse ka diketsahalo tsa tshwantshiso/terama ena, *Haeso Mafotholeng*, sekaseka/manolla kamoo mongodi a re senolelang dibapadi tse latelang:

- Moetapele/sebapadi sa sehlooho
- Mohanyetsi
- Mothusi/mofapanyi/moferekanyi/phepheletsane/hlohleletsane

Moqoqo wa hao o be bolelele ba mantswa a ka bang 400–450. [25]

KAPA

POTSO YA 16: HAESO MAFOTHOLENG – CJ Teleki**QOTSO YA 1**

Bala qotso ena e latelang ka hloko, e be o araba dipotso tse e latelang tse thehilweng hodima qotso le bukeng yohle.

MOFAMMERE:	Ke utlwile ba hae. A re ke re tlohelle eo taba. Banna ba heso, hoo e leng taba ke hore ke dikgwedi jwale ke bona eka Molefi ho na le ntho e mo jang.
NGATANE:	Ke dikgwedi jwale o bona eka ho na le ntho e jang Molefi? Tjhe, ha ke dumele. Hona ke ha eba Molefi a jowa ke eng? Le se ke la lebala banna ba heso hore ha ho motho ya phelang ha monate jwalo ka Molefi. A ke le mpoelleng hore na ke ntho efe eo Molefi a e hlokang? Molefi o na le kgarebe e ntle, e rutehileng, eo a ikgethetseng yona, eo e bileng e mo ratang le ho feta Montsheng. Hape Molefi o na le kolo.
RAMAFOTHOLE:	Moo teng o buile moshana. Le nna ke bona ho se ntho e ka kgathatsang Molefi maikutlo. O se o buile ha o re ha ho letho le ka mo kgathatsang maikutlo hobane o na le kgarebe e sebetsang.
MOFAMMERE:	Seo ke tlang ho se bua, ka lehlohonolo ke tla se bua Molefi a le teng. Hommeng ke ne nka thaba hampe ha a ne a ka ntjhanotsa moo e bang ke tla bua leshano teng.

- 16.1 Kgarebe ena e babatswang mona, lebitso la yona ke mang? (1)
- 16.2 Ho latela ditaba tsa tshwantshiso/terama ena, bolela ketsahalo e bontshang hore kgarebe ena eo ho buuwang ka yona qotsong moo, ke nkele-morohong kapa ke ngwanana wa boitshwaro bo hlephileng. (1)
- 16.3 Molefi o ne a e na le metswalle e mene. Ke ka lebaka la eng ha Takadimane, e mong wa metswalle a ne a le siyo moo ba neng ba le teng? (1)
- 16.4 Ho latela mantswa a Mofammere qotsong e ka hodimo, ke sefe se fokodisang Molefi mmeleng? (2)
- 16.5 Bontsha phoqo/tomatso ho seo Ngatane le Ramafothole ba neng ba dumellana ka sona papisong le seo Molefi a neng a se nahana ka bophelo? (2)
- 16.6 Mantswa a Mofammere a senola botho ba hae. O ka mo hlalosa e le motho wa semelo/botho bo jwang? (2)
- 16.7 O hopola hore Ramafothole o ne a nepile ha a re, 'ha ho ntho e kgathatsang Molefi maikutlong'? Tshehetsa karabo ya hao. (3)

QOTSO YA 2

Maobane Morongwe o ntshwabisitse nko ho feta molomo ka hore a pompale, a be a tiisetse moeti yane wa ka wa mojeremane sefahleho. Le ho pheha Morongwe ha a mphehele. Ho teng o mpolaisa borotho ka tee. E nngwe, eo a seng a e etsa matsatsing ana ke ho robala a mphuralletse, a finne mankokwane, a bile a hoketse thekeng. Ha e le hantlentle ke sa qenehetse eng lenyalong lee? O kae hona jwale tje Morongwe? Eo ke ya jwang mosadi ya hanang ho tihakela habo monna wa hae? Ha ke re ke bakile, ke bakile. Ya rutehileng yena setsweng ke Kgauteng. Empa banna ho hlala le hona ha ho a loka hobane ho tlontlolla motho. E seng ke mpe ke ise taba ena ya Morongwe habo?

Koko! Hao Molefi, wa nna wa bebenya melomo o le mong molato ke eng? Kgele! A ko se ka nna wa bebenya melomo jwalo ka motho ya sotlehileng, ya ntseng a ipotsa hore na o tla fumana se yang ka maleng neng, ho kae, le hona jwang.

Ausi, o kene ka nako e nepahatseng. Mohlomong ho ba teng ha hao ho tla kokobetsa mahlaba a pelo ao ke a utlwang. Kwana ha se bohloko ba pelo feela bo ntjang. Hape matsatsing ana ke utlwa ke na le letswalo le nkgakgathang.

- 16.8 Molefi o bua mantse ana a le hokae? (1)
- 16.9 Molefi o amana jwang le Disebo? (1)
- 16.10 Seo batswadi ba Molefi, e leng Pitso le Mojabeng ba neng ba sa dumellane ka sona ke sefe? (1)
- 16.11 Hlalosa lebaka le neng le etsa hore Morongwe a se tihakele habo Molefi. (2)
- 16.12 Ka mantse a hao hlalosa kamoo Molefi a neng a kopane le Morongwe kateng ha ho tla qaleha ditaba tsa lerato. (2)
- 16.13 "*Ha ke re ke bakile, ke bakile*". Ho latela mantse ana a Molefi, hlalosa ketsahalo e tlontlolang ka ho feta e etsahetseng pakeng tsa Molefi le Morongwe. (2)
- 16.14 Se neng se etsa hore Molefi a se ke a bona le ha dikgarebe tsena tsa hae tse rutehileng di bapala ka yena ke sefe? (2)
- 16.15 Bontsha ho tshwana ho iponahatsang pakeng tsa semelo sa Jwalane le Morongwe. (2)

[25]

MATSHWAO OHLE A KAROLO YA C: 25
MATSHWAO OHLE A PAMPIRI ENA: 80